

Կոմս Պլուտովին այսքան եւ այսպիսի պաշտօններ ամենայն գովութեամբ կատարած լինելէն բաւական կհասկըցուի իրեն գործունէութիւնը եւ բարակամտութիւնը. բայց իրեն աւելի մեծ գովասանքը այն է որ իրեն բարուց ազնուութեամբը, մեծանձնութեամբը, հայրենասիրութեամբը եւ ուսումնասիրութեամբը ամենուն զարմանալի եղած էր. այնպէս որ իւր ժամանակը մեծ մարդ մը չկար Ռուսաստանի մէջ որ իրեն մտերիմ բարեկամ չճանչնար զՊլուտով, եւ անով չբարձեանար, ինչպէս նաեւ Քարամզին, Տմիթրիէվ, Ժուքովսքի, Տաշքով, Ուլարով, Պաթիւշքով եւ ուրիշները: Մեծ սէր ունէր ամէն տեսակ խոհական յառաջադիմութեան. ուստի ամենայն տաղանդաւոր մատենագիր երբոր իրեն պաշտպանութեանը կգիմէր՝

անկարելի էր որ բաղձանացը չհասնէր:

Պլուտովին մէկ կատարելութիւնն ալ այս էր որ այնպիսի բարձր պաշտօններու մէջ գտնուելովն ալ՝ ոչ իւր խոնարհամտութենէն ետ կկենար, ոչ իրեն պարզ եւ անպաճոյճ ապրուստէն, եւ ոչ իրեն հաւատարիմ բարեկամներէն կպաղէր կամ կհեռանար երբէք:

Զարմանալի էր նաեւ իրեն յիշողութիւնը, եւ այնչափ տեղեկութիւնները որ կարգացողութեամբ հաւաքեր էր, մանաւանդ պատմական նիւթերու կողմանէ: Հետը խօսողը կարծես թէ չէր իմանար թէ Տէրութեան առաջին մեծ պաշտօնատիրոջ առջեւը կեցեր է: Վերջապէս Պլուտով կոմսը նախ մարդ էր եւ կատարեալ մարդ, եւ ապա իշխանաւոր՝ ամենայն պատուոյ եւ մեծարանաց եւ անմահ յիշատակի արժանաւոր:

ԱՇԽԱՐՀԱՊԱՏՈՒՄ (*).

Աստուածաշունչ սուրբ Գրոց խօսքին նայելով, ամենայն մարդկանց նախահայր ու նախամայր Ադամ ու Եւա եղած են, եւ աշխարհիս ամէն կողմերը նոցա սերունդներն են բռնած: Զրհեղելէն ետքը աշխարհս բնակիչներով լեցուցին նոյայ որդիքը Սեմ, Քամ եւ Յաբեթ, որ եւ նահապետք են ամենայն ազգաց, ասկից սովորութիւն եղած է բոլոր ազգերը եւ ժողովուրդները երեք մեծամեծ ցեղեր բաժնել, այսինքն Սեմական, Քամական եւ Յաբեթական:

Այս պատճառաւ այն տարբերութիւնը՝ որով մարդիկ կզատուին իրարմէ իրենց մորթին գունովը, մազերուն երկայնութեամբը կամ կարճութեամբը, ձեռքերուն եւ ոտքերուն ձեւերովը եւ այլն, պէտք չէ համարիլ

իբրեւ ամէն մէկուն սեպհական յատկութիւնք, այլ պատահական դիպուած՝ որ կլիմային, երկրին ու կենցաղավարութեան կերպին հազարաւոր տարիներով ունեցած ազդեցութենէն առաջ եկած է:

Սեմայ սերունդը կբնակի Ասիոյ միջին, հարաւային եւ արեւելեան կողմերը, որ ահագին ընդարձակութեամբ տարածուած երկիրներ են. նմանապէս Հնդկաց ծովուն կղզիները եւ Խաղաղական Ովկիանոսին մէկ քանի կղզիները: Նոցա երեսին գոյնը մեծաւ մասամբ դեղինի կզարնէ, եւ իրենց կլիմային համեմատ՝ բաց դեղինէն մինչեւ մութ դեղին կերթայ, եւ երբեմն մինչեւ շագանակի գոյն: Նոցա աչքերը նեղ են՝ քիթն քովերէն կողմնակի դէպի վեր երկնցած, երեսներուն վարի կողմը դէպ ի առջեւ երկընցած, մազերը երկայն եւ ողորկ, մեծաւ մասամբ թանձր ու հաստ, եւ փայլուն ու գեղեցիկ սեւ գունով:

*

(*) Այս վերնագրով կղնեմք ամսագրոյս մեջ՝ Քեյրպէր անունով գերմանացի հեղինակին գովելի մէկ աշխատասիրութեան քաղուածը կամ հետեւութիւնը, զանազան յօդուածներով:

Այս ժողովուրդները սովորաբար Մողոլ կը սուլին. իսկ ըստ ցեղապետութեան Սեւակուն սերունդը, եւ խոցանէ են Թաթարը, Պարսիկը, Հնդկիկը, Ճափոնացիք, Չինացիք եւ Մալայիցիք:

Քամայ սերունդը կընակի Ափրիկէի միջին ու հարաւային կողմերը, Մատակաւքար կըղզին եւ նոր Հոլանտիա: Սոցա մորթին գոյնը սեւ է կամ մութ շագանակի կղաւնէ. բայց այս շագանակի գոյնն ալ ոչ երբէք գեղինի կանցնի, այլ միշտ սեւի կփոխուի: Կերպարանքնին գեղեցիկ չէ, ճակատը նեղ, քիթը փոքր եւ տափակ, շրթունքը խոշոր ու կախ, մազերը բրդի նման ու կարճ: Այս ժողովուրդները Նիկրիսացիք կըսուին կամ Սեւաւորքի, եւ ըստ ցեղապետութեան Քաւակուն սերունդը. այսպէս են Ֆէլլահը, Քափրաստանցիք, Օթենթաւցիք եւ նոր Հոլանտիոյ մէջ եղած Փափուասները: (Ամերիկայի ազգերուն մէկ մասը Մողոլներէն առաջ եկած է, որ Ալէսութեան կըղզիներուն վրայէն անցած են Ամերիկա, եւ մէկ մասը Եթովպացիներէն կամ Հապէշներէն, որ այլ եւ այլ ժամանակ ուղղակի գնացեր են Ամերիկա):

Յաբեթի սերունդը կընակի Ասիոյ այն կողմը՝ որ Կովկասեան լեռներուն բոլորովին է, եւ աւելի փոքր Ասիան, եւ յետոյ բոլոր Եւրոպան: Նոքա Ամերիկա ալ անցան, եւ հետ գհետէ անցնելու վրայ են միլիոններով: Ամերիկայի ժողովուրդները, որ ինչպէս վերն ըսինք՝ Մողոլներէն առաջ եկած են, եւ կէս մը Եթովպացիներէն, կամաց կամաց Յաբեթական սերունդին մէջ կընկղմին, եւ շուտով պիտի հասնի այն ժամանակը՝ յորում բոլոր Ամերիկայի բնակիչները Յաբեթականք պիտի լինին: Այս ցեղին արտաքին տեսքը չեմք ստորագրեր. ընթերցողը (Հայր) բաւական է որ ինքը իւր անձին վրայ նայի:

ՄԱՐԳՈՒՍ ՎԻՃԱԿԸ ԶՐՀԵՂԵՂԷՆ ԱՌԱՋ.

Մարգոս իրեն կեանքը պահպանելու եւ ամէն վտանգէ ու օգին վնասներէն ազատ պահելու համար, բուսոց եւ կենդանեաց մէջ, եւս եւ քարանց եւ հանքաց մէջ գտած է իրեն ամէն պէտք եղած հնարքները: Գըլխաւորապէս երկու պատճառէ ստիպուած է այս բանիս աշխատելու, եւ ասոնք են հարկ եւ փորձառութիւն: Ասոնց վրայ աւելցած է իրեն կեանքը քաղցրացնելու ջանքը, եւ որչափ կարելի է վտանգներէ ազատ մնալու եւ աշխատութիւնները թեթեւցընելու փափաքը. ասով մարգոս հնարագիտական ոյժը սաստիկ մեծցած է, բայց անոր հետ իմիասին աւելցած են միշտ նաեւ իրեն հարկաւորութիւնքը կամ կարօտութիւնները:

Ամէն բանէ առաջ հարկաւոր եղածը հագուստն է: Անձրեւային գիշերը՝ նաեւ արեւադարձներուն տակը՝ մարգոս մերկ մարմնոյն վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն կընէ: Հնարագէտ մարգը հարկաւ պիտի մտածէր թէ այս բանէս ինչպէս ազատի: Իսկզբան որ եւ իցէ թանձր տերեւներով վարսագեղ ծառ մը բաւական կրնար համարուիլ որ մարգ անոր տակը պատուարուի. բայց ամէն ժամանակ կարելի չէր ծառի տակ կենալ, եւ մաշկեղէն մորթը կամ կաշին եղաւ իրեն առաջին հագուստը: Վրայ եկաւ քաղցը կամ անօթութիւնը. առաջին կերակուրն եղաւ ծառերուն պտուղը կամ որ եւ իցէ պտուղ. բայց յղիութիւնը կամ ձանձրութիւնը ստիպեց զինքը որ ուրիշ բաներ ալ գտնէ՝ իրեն սնունդ տուող կերակուր: Եթէ ընդունիմք թէ մարգիկ ջրհեղեղէն առաջ ալ սովորութիւն ըրած էին միս ուտելու, հարկ կլինի ըսել որ թերեւս գիշակեր կենդանիները ցըցուցին իրեն մսին համը, եւ անոր սննդարար զօրութիւնը. մարգն ալ սկսաւ որսորդութեան հետ լինել:

Ծառէն ընկած ճիւղը առաւ իրեն գաւազան ըրաւ. բոյսերուն փուշը առաւ՝ գաւազանին ծայրը անցուց եւ իրեն գեղարգ շինեց։ Ո՛ր գիտէ՝ որ հնարագէտ հանճարը տեսնելով ծառի արմատին կակղութիւնը, մտածեց որ անկից կարճ սրածայր ցուպեր պատրաստէ, եւ այնպէս հնարուեցան աղեղն ու նետերը։ Կայծակը զարկաւ ծառին, եւ գիպուածով կենդանի մը մեռուց, ամէնքը հետաքրքրութեամբ այնտեղը վազեցին. թերեւս տղայք վախցան կրակէն, բայց ցըրտէն նեղութիւն քաշողները այն տաքէն ախորժեցան. եւ որովհետեւ կրակը վառ պահելու համար բաւական էր վրան փայտ աւելցընել, ուստի եւ կրակ վառելու գիւտը հնարելը գոռար չէր։ Մարդիկ տեսան անշուշտ կէս եփած կենդանի մը. այն մսին ախորժական հոտէն ուղեցին համը նայիլ, եւ անկից մէկուն մտքէն անցաւ հում միսը փայտին ծայրը անցընել ու խորվել։ Միսը այնչափ համեղ էր, եւ ծամելը այնչափ գիւրին որ գուցէ այն ատենի մարդիկը միշտ խորված միս կուտէին, եւ ասոր համար ալ կրակը վառ կպահէին։ Որսորդութիւնը, հագուստը եւ խոհարարութիւնը ահա այս կերպով սկսան։ Տեսան մարդիկ որ կենդանիները շատ ախորժելով ապառաժ մը կլղեն, եւ

այն ապառաժը կամ քարը աղէ եղեր. մարդըս որ ուրիշի վրան տեսածը կօխրէ ինքն ալ ընել, փորձեց, եւ անկից միտքը եկաւ որ խորովածը աղէ. այս կերպով հնարուեցաւ կերակուր համեմելը։

Կենդանիներէն ոմանք՝ եթէ իրենց հետ աղէկ վարուիս՝ գիւրաւ կընտանեան, մանաւանդ անոնք որ ի բնէ փափկասէր կամ տկար են։ Արջառը, ոչխարը, ձին, ուղտը եւ շունը շուտով մարդուս ընտանի անասուններ դարձան, եւ տուին անոր իրենց կաթը խմելու, միսը ուտելու, բուրգը եւ մորթը հագնելու. շունը մարդուս ծառան ու պահապանն եղաւ, եւ ուրիշներու հետ կռուելու ատենն ընկեր եւ օգնական։ Հովիւներն ու որսորդներն արգէն կային, քիչ ատենէն ձկնորսներն ալ շատցան։

Որսորդութեան, ձկնորսութեան ու խոհարարութեան ետեւէն շուտով հասաւ ամէն գիւտերէն աւելի օգտակարն ալ, որ է երկրագործութիւն։ Տարակոյս չկայ որ մարդըս այս արուեստն ալ բնութենէն սովորեցաւ։ Քիչ ատենէն հնարեցին մարդիկ նուագարանը, եւ մինչեւ ջրհեղեղին ժամանակը նաւ շինելու արուեստը խիստ աղէկ առաջ գնացած պիտի լինի, ինչպէս որ յայտնի կերեւի Նոյայ տապանին շինութենէն։

Տ Ն Տ Ե Ս Ս Կ Ա Ն Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

ԿՃՂԱԿԱՐԱՇԻ ԱՆԱՍՆՈՅ ՔԱՆԻ ՄԸ ՅԱԻԵՐԸ ԵՒ ՆՈՅԱ ԴԵՂԵՐԸ՝ ԸՍՏ ԱՍԻԱՅԻՈՅ.

ՇԱՊ ԿԱՄ ՏԱՊԱԽ.

Այս ցաւը կճղակաբաշխ՝ այսինքն չարալոտք ունեցող կենդանեաց կպատահի, եւ նշաններն են բերնէն շողիք վազելը, գէշ հոտիլը եւ լեղուն դուրս երկնցընելը։

Այս ցաւը գարնան ատենէն կսկսի, եւ շատ կճարակի, մինչեւ լեռներու վայրի խո-

ղերն անգամ անկից կըռնուին։ Եթէ շուտ մը առաջըը չառնուս, կենդանին կտկարանայ, կաթէ կիտրուի, ստինքը կցամքին եւ կմեռնի անգամ։

Դիտողութիւն ընող փորձառու գեղացիներն ըսին թէ այն տարին որ գարնան մօտերը լաւ օգեր կընէ, ձիւնը կհալի, երկիրը